

<https://doi.org/10.15407/ukrmova2022.03.104>
УДК 811.161.2'1(092)

М. П. ДЕМ'ЯНЮК, кандидат філологічних наук, науковий співробітник
відділу історії української мови та ономастики,
Інститут української мови НАН України
вул. Михайла Грушевського, 4, м. Київ, 01001
E-mail: demjaniuk@bigmir.net
<https://orcid.org/0000-0002-6398-9974>

ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНА ПРОБЛЕМАТИКА В НАУКОВОМУ ДОРОБКУ МИКОЛИ ГРУНСЬКОГО

У статті проаналізовано наукову спадщину відомого українського мовознавця Миколи Кузьмича Грунського (10.10.1872—13.08.1951), яка охоплює широкий діапазон лінгвістичних проблем. Зосереджено увагу на студіях ученого в галузі історії слов'янських мов та літератур, дослідженні давніх текстів, історії орфографії, проблемах українського правопису.

Ключові слова: історія мови, орфографія, палеографія, слов'янські мови

1. ВСТУП

Цьогоріч філологічна громадськість відзначатиме 150 років від дня народження Миколи Кузьмича Грунського (1872—1951). Микола Кузьмич належить до кола вчених, які в історії української лінгвістики формують основу національної ідентичності. Його наукова спадщина — невід'ємна частина українського мовознавства та історії української літературної мови, фундамент для подальших лінгвістичних досліджень. За роки невтомної професійної діяльності Микола Кузьмич написав та опублікував понад 200 наукових робіт, серед яких монографії, видання пам'яток, навчальні посібники й теоретичні статті, присвячені різноаспектним питанням історії слов'янських мов і літератур, української літературної мови, правопису, історії та письма.

2. ЖИТТЄВИЙ І НАУКОВИЙ ШЛЯХ

М. К. Грунський народився 10 жовтня 1872 року на Слобожанщині, у місті Суми в родині адвоката. Початкову освіту здобував у Сумській гімназії. Маючи непереможне бажання навчатися, юнак вирушає до Харкова, де стає студентом історико-філологічного факультету Харківського університету. Саме тоді він розпочинає свій науковий шлях.

Ц и т у в а н н я: Дем'янюк, М. П. (2022). Історико-лінгвістична проблематика в науковому доробку Миколи Грунського. *Українська мова*, 3(83), 104—114. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2022.03.104>

Дослідницька майстерність молодого вченого простежується в його перших наукових публікаціях: *Новый труд по славяноведению* (1894), *Умственное движение на Руси в XVI столетии* (1894), *Русские писатели у южных славян* (1895).

Після закінчення університету талановитого студента залишають на кафедрі. Саме тоді він робить перші кроки й у викладацькій справі — починає читати курс з історії слов'янської літератури та мови, старослов'янської палеографії.

У 1903 р. дослідник переїздить до міста Юр'єв (Естонія), де йому запропоновано посаду викладача в місцевій гімназії. Через декілька років отримує призначення до Юрїївського університету на посаду доцента російської мови та літератури, де працює до 1912 р. Одночасно викладає на курсах підготовки вчителів середніх навчальних закладів.

3. ДОСЛІДЖЕННЯ ДАВНІХ ТЕКСТІВ

У цей період окреслюється коло наукових зацікавлень М. К. Грунського: питання давньої слов'янської писемності та палеографії, дослідження давніх слов'янських пам'яток, походження слов'янських алфавітів.

Писемні пам'ятки — основне джерело вивчення історії становлення та розвитку мови, тому особливу увагу дослідник приділяв саме давнім творам. Вагомим науковим доробком є його студії над текстами, які належать до найдавнішого періоду формування писемної мови: *Празькі глаголичні уривки*, *Зографське та Охридське Євангелія*, *Фрейзінгенські манускрипти*, *Київські глаголичні листки*.

У праці, присвяченій *Празьким глаголичним уривкам*, на підставі докладного палеографічного, графічного та мовного аналізу М. К. Грунський виділяє спільні елементи цього твору й тексту *Київських глаголичних листків*. Відзначає подібні риси в системі наголосів та мові. Ці дані, на думку автора, могли б свідчити, що обидві пам'ятки мали спільне джерело, на основі якого були створені: «то сходство, которое обнаруживается с Киевскими Листками в языкѣ и палеографіи, заставляеть нас считать, что первоначальнымъ оригиналомъ, легшим в основу... были памятники, принадлежащие к той же группѣ, какъ и Киевские Листки» (Грунский, 1905b, с. 26).

Особливе місце в наукових студіях М. К. Грунського займають *Київські глаголичні листки* — найвідоміші й найстаріші серед давніх слов'янських текстів, де засвідчено старослов'янську мовну систему IX—X ст. Це — слов'янський переклад латинського місала, або сакраментія (богослужбової книги, що містить тексти католицької Літургії). Пам'ятка невелика за обсягом і налічує лише сім пергаментних аркушів.

Дослідженню тексту цього твору присвячено магістерську роботу М. К. Грунського зі слов'янської філології — *Памятники и вопросы старославянской письменности*, яку він успішно захистив 1907 р.

Учений висловлює власні спостереження щодо просодичної системи, мови, графічних та фонетичних її особливостей.

Оскільки *Київські глаголичні листки* мають досить розгалужену систему нарядкових знаків, М. К. Грунський припускає, що тут відбито наголоси та довготи «формою подібних до грецьких придихів — тонкого (псиле) та густого (дасейя), наголосів, титлів. Сама форма знаків — найдавніша, це форма, яку ми знаходимо в грецьких рукописах VIII—IX вв.» (Грунський, 1928а, с. 9). У своїх мовознавчих студіях дослідник вказує, що власне накреслення букв у цьому творі є своєрідним глаголичним уставом (Грунський, 1904, с. 54). Подібні форми нарядкових знаків (наголосів) мовознавець відзначає і в трьох давніх церковнослов'янських віршованих текстах IX—X ст., і в деяких староболгарських творах (Грунський, 1901, с. 32).

Мова пам'ятки, як стверджує мовознавець, «дає багато цікавого матеріалу, перш за все, відрізняючись цільністю..., правильним вживанням так званих глухих і носових голосних, чого ми не бачимо в інших пам'ятках» (Грунський, 1928а, с. 5). Звертає увагу М. К. Грунський ще на одну особливість Київських глаголичних листків, а саме на «перехід *д, т, у, ц*, що ми бачимо у західно-слов'янських мовах» (там само, с. 15).

Дослідник Київського місала В. В. Німчук зазначає, що «на відміну від усіх попередніх і абсолютної більшості наступних дослідників КЛ [*Київські глаголичні листки*. — М. Д.] М. К. Грунський окремо розглянув мову пам'ятки на всіх лінгвістичних рівнях» (Німчук, 1983, с. 68).

Загалом мовознавець докладно схарактеризував мовні та палеографічні особливості давнього тексту, проте оминув увагою місце й час створення пам'ятки, зацентрувавши лише на тому, що вона не належить до часів Кирила та Мефодія, хоча є найдавнішою серед усіх відомих пам'яток. Також немає достатніх даних для встановлення місця її виникнення (Грунський, 1904, с. 58—60).

Особливу увагу в опрацюванні давніх слов'янських текстів учений приділяв не лише вивченню їхньої мови, а й питанням походження глаголичного письма.

Дискусії щодо походження глаголиці тривають з кінця XIX ст. Уперше на цю проблему у своїх наукових розвідках звернув увагу англійський учений І. Тейлор, склавши порівняльні глаголицькі та грецькі таблиці. Його теорію далі в дослідженнях розвинули В. В. Ягич, Й. Вайс та ін. мовознавці. Основу глаголиці вчені вбачали у грецькому мінускульному письмі, яке використовувалося для запису священних богослужбових книг слов'янською мовою. Іван Огієнко зазначав, що літери глаголиці лінгвісти виводять «не з однієї грецької курсивної чи мінускульної букви але з сполучення букв... цебто виставляють ще й теорію т. зв. лігатур...» (Огієнко, 1937, с. 74).

Ретельно проаналізувавши глаголичне письмо, М. К. Грунський висловив думку про неприродність теорії грецького походження глаголиці. Зокрема, досить сумнівною для нього є теорія сполучення букв. Учений зауважує, що виведення усіх букв з грецького курсиву не має графічного підтвердження. Однак він погоджується, що деякі букви могли утворитися на основі грецького курсиву, але «глаголиця в цілому, як певна система»

утворитися в такий спосіб не могла (Грунський, 1928b, с. 271). Головною метою теорії грецького походження автор уважає потребу обґрунтування твердження «про поступовий шлях запозичення та утворення глаголиці... із грецької абетки для потреб слов'янських» (там само, с. 271).

Систематизування зібраного матеріалу, ґрунтовний лінгвістичний аналіз дали змогу дослідникові дійти висновку, що у цьому давньому письмі поєднано декілька елементів різних абеток, зокрема, грецьких, латинських, єврейських: «Відкинувши штучні методи й не притягаючи фактів до раніше утвореної теорії, ми мусимо припустити, що глаг. абетку було складено на основі різних абеток... на взірць грецької, латинської та східних абеток... напр. глаг. ш, ц, ч виникли, як гадали й раніше, на ґрунті писань семітських, зокрема — жидів» (Грунський, 1928b, с. 269). Детальний аналіз давніх текстів дав підстави М. К. Грунському стверджувати, що глаголиця давніша за кирилицю. Ідею більш давнього походження глаголичного письма у своїх наукових студіях доводили й інші лінгвісти, зокрема Г. Добнер, П. Й. Шафарик (Леута, 2001, с. 42).

М. К. Грунський висловив думку, що глаголиця не з'явилася еволюційним шляхом, її творцем він визнавав св. Костянтина (Кирила), який вніс «різні елементи, складаючи абетку, уживши для основи цієї абетки тих даних, які почасти вже існували на слов'янському ґрунті з джерел грецьких» (Грунський, 1928b, с. 271).

Цікавим для М. К. Грунського було дослідження ще однієї визначної пам'ятки — *Слова о полку Ігоревім*. Результати цієї роботи викладено в низці наукових розвідок, зокрема: *Питання про автора «Слова о полку Ігоревім»* (1927), *Форма і композиція «Слова о полку Ігоревім»* (1928с), *Слово о полку Ігоревім* (1931). Учений зробив і прозовий переклад цього твору українською мовою, який уперше було опубліковано вже після його смерті. Як зазначав Ю. Шевельов (Шерех), «праця над «Словом о полку Ігоревім» зосереджувалася на коментуванні окремих «темних місць» тексту і на його популяризації» (Шерех, 1991, с. 467).

Багато й плідно працює мовознавець і над питаннями синтаксису слов'янських мов. Підсумком його роботи стала публікація матеріалів докторської дисертації *Очерки по истории разработки синтаксиса славянских языков* (1910—1912), яка отримала схвальні відгуки від багатьох відомих славістів, зокрема О. О. Шахматова, П. Ф. Фортунатова, С. К. Булича, І. О. Бодуена-де-Куртене, Ю. Ф. Карського (Багрянний, 1942, с. 3).

У 1915 р. Микола Кузьмич переїжджає до Києва, де починає працювати на кафедрі російської мови Київського університету. Через декілька років він очолив кафедру, якою беззмінно керував до 1937 р.

Мовознавець розширює коло своїх наукових інтересів і саме в ці роки, як зазначає Л. А. Булаховський, «зацікавився роботою над українською мовою і став багато та енергійно працювати на цій новій для нього ділянці слов'янської філології переважно як популяризатор і майже виключно разом з іншими — своїми учнями по Київському університету» (Булаховський, 1952, с. 54).

4. ПРАВОПИСНА ПРОБЛЕМАТИКА

У період становлення та розвитку молодого української держави важливе значення мали питання унормування української мови. Питання принципів формування правопису української мови, орієнтування на засади фонетичного та етимологічного написання — проблеми, що мають свою особливу історію в українському мовознавстві.

Упродовж 20—30-х рр. ХХ ст. М. К. Грунський працює у складі різних комісій та активно долучається до формування основних правописних засад української мови. Тоді в науковому середовищі тривали обговорення щодо необхідності створення єдиного правопису з урахуванням правописної історії і традиції української мови. Ось як відгукується про роботу мовознавців (комісії) О. Н. Синявський: «Щодо свого одного з найголовніших завдань — спрощення правопису, то Комісія далека була від тенденції спрощувати за всяку ціну, бо завсіди виходила з принципу — правопис для мови, а не навпаки, як і мова для людини, а не навпаки... й завдання дати такий матеріал і так, щоб із нього могла покористати кожна більш-менш письменна людина» (Синявський, 1931, с. 97).

Орфографічні питання, пов'язані з проблемами усталеності правописних норм української мови, викладено у працях *Український правопис* (1929) та *Основи нового українського правопису* (1929).

Закцентовано увагу, насамперед, на основних засадах проєкту українського правопису 1928 р. Дослідження містять цінні коментарі стосовно основних правописних принципів, проблем фонетичного та етимологічного написання, історичного розвитку певних мовних явищ. М. К. Грунський схилився до думки, що правопис має ґрунтуватися на фонетичних принципах. Однак повною мірою це зробити неможливо, оскільки «консервативність правопису не дозволяє йому відтворювати всі відтінки мови» (Грунський, 1929b, с. 11—12), тому у правописі мають чергуватися «елементи фонетичні з елементами етимологічними» (там само, с. 12).

У коментарях знаходимо певні міркування та зауваження мовознавця щодо питань, які й на сьогодні викликають бурхливі дискусії серед науковців. Так, уживання букви *г* він пояснює історією лексичних запозичень: «спочатку при передаванні чужомовного слова вживався *г*, а потім поступово цю букву замінює *з*», оскільки «...слово давно запозичене — воно зукраїнізувалося, і має властивий українській мові звук *з*» (Грунський, 1929a, с. 33). Зауважує, що *г* не лише засвоювався разом з іншомовними словами, а й розвивався на власному фонетичному ґрунті з *к*: «...у старих українських пам'яток ми бачимо спроби передавати польський, німецький, а також латинський *г* через *кг* ... та *к*» (там само, с. 34). М. К. Грунський відзначає, що послідовно писати букву *г* маємо в усіх нещодавно запозичених словах, що мають у написанні *g* (*арунт*, *гвардія*, *гірлянда*, *інтелігент*), у словах, що вже українізувалися маємо вживати *з* (там само, с. 34—35).

За таким принципом М. К. Грунський рекомендує писати літеру *л* у словах іншомовного походження. Зазначає, що написання м'якого або твердого *л* залежить від мови-джерела, з якого лексема була запозичена, й акцентує, що в українській мові зберігатиметься відповідно й вимова запозиченого слова: «...старші запозичення особливо до середини 19 віку віддаються через склади з твердим *л*, пізніші — з м'яким *л*. Тут треба все ж зазначити, що не тільки принцип часу запозичення відіграє роллю, але і те, відкіля береться слово» (Грунський, 1929а, с. 36).

Учений пропонує ввести й відповідні знаки на позначення африкат *дж* і *дз*, властивих українській мові, які відрізняються від сполучення звуків *д-ж*, *д-з*, оскільки «старовина визначила особливу букву *дзе*... цей знак ми маємо в старих слов'янських пам'ятках» (Грунський, 1929б, с. 9).

Складною проблемою, на думку М. К. Грунського, залишається написання *і* або *и* після літер, що позначали приголосні. В *Українській граматиці* зазначено, що важко встановити правило, коли чужомовне *і* передається через *і*, а коли через *и* (Грунський, 1918, с. 17). Отже, у запозиченнях, де немає різниці між *і* та *и*, мовознавець пропонує послідовно писати *и*, оскільки «ця різниця утворюється вже в українській графіці, послідовніше буде такої різниці не робити... щоб у словах чужомовного походження, у словах, які мусять бути якомога скоріше зукраїнізовані, писати тільки *и*» (Грунський, 1929б, с. 12—13).

М. К. Грунський вважає, що додаткового врегулювання потребують і деякі морфологічні питання. Зокрема щодо запропонованої у проекті Правопису норми уніфікувати написання закінчення *и* в усіх іменниках жіночого роду на приголосний у родовому відмінку однини — *ночи*, *молоди*, *тіни*, *радости*. Така вимова характерна лише для живого діалектного мовлення. Природною формою для української літературної мови є закінчення *и* в іменниках жіночого роду на *-сть*, оскільки «твердість закінчення почується лише в таких формах» (Грунський, 1929б, с. 26).

Поряд із правописними питаннями дослідник вивчає і питання пунктуаційні. Формування та становлення системи розділових знаків української мови відбувалося упродовж тривалого історичного часу. У першій третині ХХ ст. українські мовознавці посилили увагу як до теоретичного осмислення, так і до напрацювань практичного вживання розділових знаків. Спроби теоретичного обґрунтування пунктуації в українському мовознавстві цього періоду знаходимо у працях, присвячених граматичній будові мови, що, безперечно, сприяли розробленню та розвитку теоретичних засад української пунктуації, засвоєнню практичних умінь у вживанні розділових знаків (Сегін, 2018, с. 87—88).

Уперше окремий розділ про правила вживання розділових знаків додано до Правопису 1928 р. Його недоліком М. К. Грунський вважав, що він побудований за інтонаційним принципом, проте «інтонація... має тут велике значіння, але на ній не можна будувати правил... інтонація відбиває те, що ми мусимо відділяти розділовими знаками, але

бувши занадто суб'єктивною, вона не дає нам певних основ, не кажучи про те вже, що можна часто помилятися» (Грунський, 1929b, с. 41).

Спробою ґрунтовнішого опрацювання, вироблення теоретичних засад та практичного використання пунктуаційних знаків є опублікований 1930 р. посібник *Розділові знаки* (у співавторстві з М. Мироненком).

В основу цієї роботи покладено ґраматичний принцип, проте наголошено й на важливості інтонації, оскільки «кожен розділовий знак позначає на письмі якусь інтонацію і цього закону порушувати не можна... тому систему розділових знаків побудовано на двох основних принципах: ґраматика й інтонація» (Грунський & Мироненко, 1930, с. 5). Зазначено, що розділові знаки повинні допомагати зрозуміти думки й почуття автора, полегшувати розуміння написаного та сприяти чіткості викладу, правильному передаванню думки на письмі, зокрема зауважено, що «вага розділових знаків у нашій мові дуже велика» і від того, «як розділові знаки розставлені, міняється характер, значіння, а часом і зміст цілої фрази» (там само, 1930, с. 7).

В українській мові традиційно виділено 12 розділових знаків — *крапка, кома, середник (крапка з комою), двокрапка, знак запитання, знак оклику, риска, кома й риска, дужки, крапки, розділка (дефіс), лапки* й зосереджено увагу на коментуванні окремих випадків їх уживання. Правила доповнено вправами й завданнями для практичного засвоєння знань.

5. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ І СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У колі наукових зацікавлень М. К. Грунського були й питання історичної ґраматики української мови.

У співавторстві з П. К. Ковалевим він опублікував *Історію форм української мови* (1931), де простежено історію утворення іменникових та дієслівних форм. Як зазначав В. К. Чапленко, «у цій праці привертає увагу струнка система викладу, якої досі не було в жодному підручнику з історичної ґраматики, а підсумкова схема поплутання слів (основ) чи типів відмінювання іменників дає майже наочне уявлення про цей процес» (Чапленко, 1969, с. 12—13).

Для уникнення розбіжностей у вживанні термінів «праслов'янська», «спільнослов'янська», «старослов'янська» мови в монографії запропоновано низку назв на позначення періодів розвитку мови: «...розуміючи під одним і тим терміном найдавніший період слов'янської групи, вживаємо терміну праслов'ян. ...терміном староруський позначатимемо давні часи історичного життя старо-російської мови... терміном «староукраїнський» позначатиметься період від найдавнішого життя україн. мови до ХІХ ст.» (Грунський & Ковалів, 1931, с. 12).

У 1941 р. побачила світ праця *Нариси з історії української мови* (1941), яка, за визначенням авторів, «більше претендує на історичну ґраматику, побудовану на матеріалі давніх пам'яток і українських діалектів» (Грун-

ський & Ковалів, 1941, с. 5). Особливо цінною є хрестоматія давніх текстів X—XVIII ст., що вміщує уривки з Ізборників Святослава 1073 і 1076 рр., Успенського збірника, Галицького Євангелія 1144 р., Християно-польського апостола та Іпатієвського літопису, уривки з українських грамот тощо.

Активно долучається М. К. Грунський і до лексикографічної праці в Інституті мовознавства, бере участь у роботі над російсько-українським словником, випрацюванням основних засад укладання історичного словника української мови.

6. ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Присвятивши все життя науці, Микола Кузьмич прагнув передати свої знання наступним поколінням. Він був талановитим педагогом і натхненно займався підготовкою молодих фахівців. Серед його учнів відомі вчені-мовознавці, як П. К. Ковалів, М. Мироненко, Г. О. Собалдир, Г. П. Їжакевич, Т. К. Черторизька, науковий доробок яких відомий в Україні та за її межами. Виховавши плеяду знаних лінгвістів, мовознавців багато зусиль докладав і для формування системи знань, випрацювання теоретико-концептуальних основ лінгвістики. Він є автором низки підручників та посібників зі старослов'янської, російської та української мов, лексикографії, педагогіки та методики викладання мови, зокрема: *Об основах педагогической деятельности* (1905а), *Жизнь, деятельность и взгляды К. Д. Ушинского* (1906), *Лекции по древнецерковнославянскому языку* (1914а), *Лекции по педагогике* (1914b), *О преподавании русского и древне-церковнославянского языков в высшей школе* (1917), *Вступ до слов'янського мовознавства* (1946) та ін.

Варто згадати й праці навчального (переважно шкільного) призначення: *Украинскую грамматику* (1918) та підручник *Українська мова* (1926; у співавторстві з Г. О. Сабалдирем), у яких зосереджено увагу на описі фонетичної та граматичної будови української мови.

7. ВИСНОВКИ

Микола Кузьмич Грунський увійшов в історію мовознавства як учений широкого спектру лінгвістичної проблематики — від питань походження мови, аналізу текстів історичних пам'яток до питань нормування мови і правопису. Значний доробок мовознавця за 55 років його наукової діяльності допомагає сучасним дослідникам мови розв'язувати актуальні й через 100 років проблеми, над якими працював М. К. Грунський, але вже в нових суспільних умовах, з новим рівнем розвитку теоретичного мовознавства й усвідомленням важливості практичного знання мови.

ЛІТЕРАТУРА

- Багрянний, М. (1942). Ювілей великого українського вченого. *Українські новини*, 96, 3.
- Булаховський, Л. А. (1952). Микола Кузьмич Грунський. *Мовознавство: Наукові записки*, 10, 53—57.
- Грунський, Н. К. (1901). К истории ударений в памятниках древне-церковно-славянского языка. *Русский филологический вестник* (с. 32—34). Варшава.
- Грунський, Н. К. (1904). Киевские глаголические листки. *Ученые записки Императорского Юрьевского университета*, 5, 1—60.
- Грунський, Н. К. (1905а). *Об основах педагогической деятельности*. Юрьев: Тип. К. Маттисена.
- Грунський, Н. К. (1905b). *Пражские глаголические отрывки*. СПб: Изд. Имп. АН.
- Грунський, Н. К. (1906). *Жизнь, деятельность и взгляды К. Д. Ушинского*. Юрьев: Тип. К. Маттисена.
- Грунський, Н. К. (1910—1912). *Очерки по истории разработки синтаксиса славянских языков*. СПб.
- Грунський, Н. К. (1914а). *Лекции по древне-церковно-славянскому языку*. Юрьев: Тип. К. Маттисена.
- Грунський, Н. К. (1914b). *Лекции по педагогике*. Юрьев: Тип. К. Маттисена.
- Грунський, Н. К. (1917). *О преподавании русского и древне-церковно-славянского в высшей школе. Вступительная лекция*. Киев: Типографія Университета Св. Володимира.
- Грунський, Н. К. (1918). *Украинская грамматика*. Київ: Издание Товарищества «Голос».
- Грунський, М. К. (1927). Питання «Слова о полку Ігоревім». *Ювілейний збірник на пошану академіка Дмитра Івановича Багалія з нагоди сімдесятої річниці життя та п'ятдесятих роковин наукової діяльності* (с. 439—446). Київ: Друкарня Української Академії Наук.
- Грунський, М. К. (1928а). Київські листки та Фрейзінгенські уривки. *Записки історико-філологічного відділу Української Академії Наук* (кн. 16, с. 7—25). Київ: Друкарня Української Академії Наук.
- Грунський, М. К. (1928b). Нова теорія про походження глаголиці. *Записки історико-філологічного відділу Української Академії Наук* (кн. 19, с. 266—277). Київ: Друкарня Української Академії Наук.
- Грунський, М. К. (1928с). Форма та композиція «Слова о полку Ігоревім». *Записки історико-філологічного відділу Української Академії Наук* (кн. 18, с. 1—24). Київ: Друкарня Української Академії Наук.
- Грунський, М. К. (1929а). *Основи нового українського правопису*. Київ: Державний трест «Київ-Друк».
- Грунський, М. К. (1929b). *Український правопис*. Харків — Київ: Державне видавництво України.
- Грунський, М. К. (1931). *Слово о полку Ігоревім*. Харків.
- Грунський, М. К. (1938). До вивчення старослов'янських пам'яток. Київські глаголичні листки. *Мовознавство*, 13/14, 23—31.
- Грунський, М. К. (1946). *Вступ до слов'янського мовознавства*. Київ: Радянська школа.
- Грунський, М. К., & Ковалів, П. К. (1931). *Історія форм української мови*. Харків: Радянська школа.
- Грунський, М. К., & Ковалів, П. К. (1941). *Нариси з історії української мови*. Львів: Українське видавництво.
- Грунський, М. К., & Мироненко, М. (1930). *Розділові знаки*. Харків: Державне видавництво України.
- Леута, О. І. (2001). *Старослов'янська мова: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів*. Київ: Вища школа.
- Німчук, В. В. (1983). *Київські глаголичні листки*. Київ: Наукова думка.
- Огієнко, І. (1937). Глаголиця не повстала з грецького мінускульного письма. *Історично-палеографічний нарис. Наша культура* (кн. 2, с. 73—80). Львів.
- Сегін, Л. В. (2018). Українська пунктуація: здобутки, проблеми, перспективи опису та кодифікації. *Українська мова*, 4, 80—91. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2018.04.80>

- Синявський, О. Н. (1931). Коротка історія «Українського правопису». *Культура українського слова* (с. 93—112). Харків — Київ.
- Чапленко, В. К. (1969). *Наукова діяльність професора П. Ковалева*. Нью-Йорк: Наукове видавництво ім. Т. Г. Шевченка.
- Шерех, Ю. (1951). Микола Грунський. *Україна. Українознавство і французьке культурне життя* (с. 467). Париж.

Статтю отримано 01.08.2022

Статтю схвалено 24.10.2022

REFERENCES

- Bahrianyi, M. (1942). Iuvilei velykoho ukraïns'koho vchenoho. *Ukraïns'ki Novyny*, 96, 3 (in Ukrainian).
- Bulakhovs'kyi, L. A. (1951). Mykola Kuz'mych Hrunsk'kyi. *Movoznavstvo: Naukovi Zapysky*, 10, 53—57 (in Ukrainian).
- Chaplenko, V. (1969). *Naukova diial'nist' profesora P. Kovaleva*. New York: Naukove vydavnytstvo im. T. H. Shevchenka (in Ukrainian).
- Hrunskii, N. K. (1901). K istorii udarenii v pamiatnikakh drevne-tserkovno-slavianskogo iazyka. *Russkii Filologicheskii Vestnik* (pp. 32—34). Warsaw (in Russian).
- Hrunskii, N. K. (1904). Kievskie glagolicheskie listky. *Uchenye Zapiski Imperatorskogo Iur'evskogo Universiteta*, 5, 1—60 (in Russian).
- Hrunskii, N. K. (1905a). Ob osnovakh pedahohicheskoi deiatel'nosti. Iur'ev: Tip. K. Mattisena (in Russian).
- Hrunskii, N. K. (1905b). *Prazhskie glagolicheskie otryvki*. SPb: Izd. Imp. AN (in Russian).
- Hrunskii, N. K. (1906). Zhyzn', deiatel'nost' i vzgliady K. D. Ushinskogo. Iur'ev: Tip. K. Mattisena (in Russian).
- Hrunskii, N. K. (1910—1912). *Ocherki po istorii razrabotki sintaksisa slavianskikh iazykov*. SPb (in Russian).
- Hrunskii, N. K. (1914a). *Lektsii po drevne-tserkovno-slavianskomu iazyku*. Iur'ev: Tip. K. Mattisena (in Russian).
- Hrunskii, N. K. (1914b). *Lektsii po pedagogike*. Iur'ev: Tip. K. Mattisena (in Russian).
- Hrunskii, N. K. (1917). *O prepodavanii russkaho i drevne-tserkovno-slavianskago v vyshei shkole. Vstupitelnaia lektsiia*. Kyiv: Tipohrafiia Universiteta Sv. Vladimira (in Russian).
- Hrunskii, N. K. (1918). *Ukrainskaia grammatika*. Kyiv: Izdanie Tovaryshchestva “Holos” (in Ukrainian).
- Hrunsk'kyi, M. K. (1927). Pytannia “Slova o polku Ihorevim”. *Iuvileinyi zbirnyk na poshanu akademika Dmytra Ivanovycha Bahaliiia z nahody simdesiatoi richnytsi zhyttia ta piatdesiatykh rokovyn naukovoï diial'nosti* (pp. 439—446). Kyiv: Drukarnia Ukraïns'koï Akademii Nauk (in Ukrainian).
- Hrunsk'kyi, M. K. (1928a). Kyïvs'ki lystky ta Freizinhens'ki uryvky. *Zapysky Istoryko-Filolohichnoho Viddilu* (Vol. 16, pp. 7—25). Kyiv: Drukarnia Ukraïns'koï Akademii Nauk (in Ukrainian).
- Hrunsk'kyi, M. K. (1928b). Nova teoriia pro pokhodzhennia hlaholytsi. *Zapysky Istorychno-Filolohichnoho Viddilu Ukraïns'koï Akademii Nauk* (Vol. 19, pp. 266—277). Kyiv: Drukarnia Ukraïns'koï Akademii Nauk (in Ukrainian).
- Hrunsk'kyi, M. K. (1928c). Forma ta kompozytsiia “Slova o polku Ihorevim”. *Zapysky Istoryko-Filolohichnoho Viddilu* (Vol. 18, pp. 1—24). Kyiv: Drukarnia Ukraïns'koï Akademii Nauk (in Ukrainian).
- Hrunsk'kyi, M. K. (1929a). *Osnovy novoho ukraïns'koho pravopysu*. Kyiv: Derzhavnyi trest “Kyiv-Druk” (in Ukrainian).
- Hrunsk'kyi, M. K. (1929b). *Ukraïns'kyi pravopys*. Kharkiv — Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo Ukraïny (in Ukrainian).
- Hrunsk'kyi, M. K. (1931). *Slovo o polku Ihorevim*. Kharkiv (in Ukrainian).
- Hrunsk'kyi, M. K. (1938). Do vyvchennia staroslov'ians'kykh pam'iatok. Kyïvs'ki hlaholychni lystky. *Movoznavstvo*, 13/14, 23—31 (in Ukrainian).
- Hrunsk'kyi, M. K. (1946). *Vstup do slov'ians'koho movoznavstva*. Kyiv: Radians'ka shkola (in Ukrainian).
- Hrunsk'kyi, M. K., & Kovaliv, P. K. (1931). *Istoriia form ukraïns'koï movy*. Kharkiv: Radians'ka shkola (in Ukrainian).

- Hruns'kyi, M. K., & Kovaliv, P. K. (1941). *Narysy z istorii ukrains'koï movy*. Lviv: Ukraïns'ke vydavnytstvo (in Ukrainian).
- Hruns'kyi, M. K., & Myronenko, M. (1930). *Rozdilovi znaky*. Kharkiv: Derzhavne vydavnytstvo Ukraïny (in Ukrainian).
- Leuta, O. I. (2001). *Staroslov"ians'ka mova: Pidruchnyk dlia studentiv filolohichnykh spetsial'nostei vyshchyykh navchal'nykh zakladiv*. Kyiv: Vyshcha shkola (in Ukrainian).
- Nimchuk, V. V. (1983). *Kyïvs'ki hlaholychni lystky*. Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Ohienko, I. (1937). Hlaholytsia ne povstala z hrets'koho minuskul'noho pys'ma. Istorychno-Paleohrafichnyi narys. *Nasha kul'tura* (Vol. 2, pp. 73—80). Lviv (in Ukrainian).
- Sehin, L. V. (2018). Ukraïns'ka punktuatsiia: Zdobutky, problemy, perspektyvy opysu ta kodyfikatsii. *Ukraïns'ka Mova*, 4, 80—91. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2018.04.80> (in Ukrainian).
- Sherekh, Iu. (1951). Mykola Hruns'kyi. Ukraïna. *Ukraïnoznavstvo i frantsuz'ke kul'turne zhyttia* (p. 467). Paris (in Ukrainian).
- Syniavs'kyi, O. N. (1931). Korotka istoriia "Ukraïns'koho pravopysu". *Kul'tura ukrains'koho slova* (pp. 93—112). Kharkiv — Kyiv (in Ukrainian).

Received 01.08.2022

Accepted 24.10.2022

Maryna Dem"ianiuk, Candidate of Philology, Researcher,
Department of History of the Ukrainian Language and Onomastics,
Institute of Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine
4 Hrushevs'kyi St., Kyiv 01001, Ukraine
E-mail: demjaniuk@bigmir.net
<https://orcid.org/0000-0002-6398-9974>

HISTORICAL-LINGUISTIC PROBLEMS IN THE SCIENTIFIC WORK OF MYKOLA HRUNS'KYI

The article is devoted to the analysis of the scientific legacy of the famous Ukrainian linguist Mykola Kuz'mych Hruns'kyi (10.10.1872—13.08.1951), which covers a wide range of linguistic problems. The focus is on the scientist's studies in the field of the history of Slavic languages and literatures, the study of ancient texts, the history of orthography, and problems of the functioning of the Ukrainian language.

Understanding that written records are the main source of studying the history of the formation and development of the language, the scientist paid special attention in his scientific research to the study of ancient works. His studies on texts that belong to the earliest period of the formation of the written language are valuable — the Prague Glagolitic fragments, the Zograf and Ohrid Gospels, the Freising manuscripts, and the Kyiv Glagolitic manuscripts.

Mykola Hruns'kyi is actively involved in the development of the basic orthographic principles of the Ukrainian language, working as a member of various commissions.

He is the author of a number of textbooks and manuals on Old Slavic, Russian and Ukrainian languages, lexicography, pedagogy and language teaching methods.

Keywords: language history, orthography, paleography, Slavic languages